



Leasan 15: Cleachdaidhean bàis agus tiodhlacaidh ann an Uibhist a Deas

Air ath-innse le Iain Urchadan

Tar-sgrìobhadh

Aig aon àm ann an sgìrean Uibhist a Deas, cha bhiodh neach a' dèanamh car obrach aig àm bàis gus am biodh an tiodhlacadh, no an tòrradh seachad. Glè thric bhiodh dà latha eadar am bàs agus an tiodhlacadh agus bhiodh daoine a-mach 's a-steach à taigh a' bhàis a latha 's a dh'oidhche a' gabhail ùrnaighean.

Theireadh iad caithris ris a' chleachdadh seo tron oidhche. An sin bhiodh 's dòcha dusan fear air an cois fad na h-oidhche leis a' chorp. Bha ùrnaigh mar phàirt mhòr dhen seo, 's na daoine ag ùrnaigh airson anam nam marbh uile agus gu h-àraidh anam feadhainn a bhuineadh dhaibh fhèin. Bhiodh iad a' gabhail na conail Mhoire aig meadhan-oidhche agus aig trì uairean sa mhadainn. Cuideachd, bhiodh aon duine sa chuideachd a' leughadh Leadan nam Marbh – ùrnaigh shònraichte airson an àm.

Daonnan ann an taigh a' chuirp, bhiodh dà choinneal laiste aig ceann a' chuirp, no math dh'fhaodte tè aig ceann a' chuirp 's tè aig na casan. Bhiodh an ceusadh eadar an dà choinneal, agus an t-uisge-coisrigte rin taobh. Bhiodh a h-uile duine a rachadh a-staigh dhan taigh a' cur uisge-coisrigte air a' chorp, agus an uair sin a' gabhail ùrnaigh 's a' suidhe còmhla ri càch.

Bhiodh iad ag innse sgeulachdan fhad 's a bha iad a' caithris a' chuirp. Bhiodh tì is biadh agus deoch làidir air a thoirt dhan luchd-caithris. Bha cudrom mòr ga chur air deagh chaithris agus bhiodh sin gu tric a' ciallachadh biadh is deoch gu leòr dha na daoine a thigeadh a chaithris.

Aig àm bàis, cha bhiodh iad a' cur a' chuirp anns a' chiste gu latha an tiodhlacaidh fhèin.

Bha daoine air an taghadh airson a dhol a dh'iarraidh na ciste agus a toirt gu taigh a' bhàis air rud ris an canadh iad crò-leaba, bùird fhiodh le spèicean air gach taobh. Bha sin a' ciallachadh gum faodadh sianar, triùir aig gach taobh, a' chiste a ghiùlan.

Bha cleachdaidhean ciùil is seinn, nach eil idir ann an-diugh, gu math cumanta aig àm bàis is tiodhlacaidh ann an Uibhist a Deas.

Bha ceòl na pìoba agus seinn àraid air an robh tuiream glè chumanta aig aon àm.

Nuair a bhiodh a' chiste a' dol a-steach do thaigh an teaghlach, bhiodh pìobaire a' cluich air beulaibh an taighe. Aon phort pìoba a bhite a' cluich 's e 'Dol dhan taigh bhuan leat'. Chluicheadh am pìobaire fhad 's a bha muinntir an taighe a' cur a' chuirp dhan chiste. An uair sin bhiodh a' chiste air a toirt a-mach agus air a cur air a' chrò-leaba. Fhad 's a bha seo

a' tachairt, bhiodh co-dhiù aon phìobaire ann an Uibhist a' cluich port air an robh 'Bas Bualadh nam Ban'.

An uair sin, dh'fhalbhadh iad bhon taigh leis a' chrò-leaba. Daonnan, 's ann mar a chanadh iad, *deiseal* air an taigh a rachadh iad, 's bha sin a' ciallachadh a' dol an aon rathad ri slighe na grèine – bhon ear gu iar. Nan gabhadh e idir dèanamh, cha rachadh iad chun an làimh chli ach chun an làimh dheis. A-rithist nan gabhadh e dèanamh bhiodh iad a' cur cuairt air an taigh leis a' chiste. Fhad 's a bha seo a' tachairt bhiodh am pìobaire fhathast a' pìobaireachd agus a rèir aithrisean bha port sònraichte ann a bhiodh aca daonnan, air an robh 'Port Luchd Dhùghaill 'ic Ruairidh'.

Nuair a sguireadh an ceòl, bha boireannaich a' tòiseachadh ri tuiream. 'S e bha ann ach seòrsa de sheinn a bha na bu choltaiche ri caoineadh agus theireadh iad mnathan-tuireim ris an fheadhainn a bha ga dhèanamh. Bha cuid de bhoireannaich ainmeil airson an tuireim aig na tòrraidhean.

Bhiodh na boireannaich seo a' faighinn pàigheadh airson na h-obrach seo, ged nach b' ann ann an airgead a bhiodh sin daonnan. Math dh'fhaodte gur e duais bìdh, mar eisimpleir ìm no càise, a bhiodh air a thoirt seachad.

Bha e mar chleachdadh aig fir a bhith a' dol air thoiseach air a' chiste. Bhiodh aon duine a' gabhail an uallaich airson daoine a chur ann am buidheann de shianar gus a' chiste a ghiùlan. Chanadh e: "Seasaibh a-mach sianar." Agus nuair a shaoileadh e gun robh iadsan a' fàs sgìth, dh'iarradh e air sianar eile an àite a ghabhail.

Bhiodh am fear a bu dlùithe dhan neach a bhathar a' tiodhlacadh air ceann na ciste. Bhiodh am pìobaire air cùl an duine sin, 's e a' seinn na pìoba, agus feadhainn eile, mar na boireannaich a bha aig an tiodhlacadh, a' tighinn às dèidh sin. Nuair a ruigeadh na boireannaich pìos àraid den t-slighe – can gun robh iad air a bhith a' coiseachd mu chairteal a mhìle – bhiodh iad a' dol air an glùinean 's ag ùrnaigh.

Nan coinnicheadh fireannaich ri sluagh an tiodhlacaidh nuair a bhiodh a' chiste air an rathad dhan chladh, bheireadh iad dhiubh am bonaidean no ge bith dè bha mun ceann agus sheasadh iad an sin gus an rachadh an tiodhlacadh seachad orra. Math dh'fhaodte gun rachadh feadhainn air an glùinean a ghabhail ùrnaigh.

Nuair a ruigeadh iad an cladh, nam b' e uaigh ùr a bh' ann, bha iad a' cur bonn airgid de sheòrsa air choreigin innte. Aig aon àm, bhiodh sin a' ciallachadh bonn mar tastan. Às dèidh sin, bhiodh an sagart a' beannachadh na h-uaighe.

Nuair a bhiodh a' chiste air a leigeil sìos dhan uaigh, bhiodh an sluagh a bha an làthair a' dol air an glùinean, agus bhiodh an sagart a' tòiseachadh air ùrnaigh. Droch shìde ann no às, bhiodh na daoine air an glùinean gus an cuireadh an sagart crìoch air an ùrnaigh, agus mhaireadh sin mu chòig no sia a mhionaidean.